

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН
України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 6 – 9 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ РОЗУМОВО
ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ**

**ГЕОГРАФІЯ
5 - 9 класи**

Укладачі:

Одинченко Л.К.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри технологій корекційної
та інклюзивної освіти «ДВНЗ» Донбаського
державного педагогічного університету;

Скиба Т.Ю.,

викладач кафедри корекційної
та інклюзивної освіти Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С. Макаренка,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КУ Сумської спеціальної загальноосвітньої школи
Сумської міської ради, вчитель географії вищої
категорії

Київ - 2015

Пояснювальна записка

Програма навчального предмета «Географія» розроблена відповідно до основних положень Концепції державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами, і спрямована на реалізацію вимог освітньої галузі «Природознавство».

Загальною метою вивчення географії як навчального предмету є формування в учнів з розумовою відсталістю елементарних географічних знань про природу, населення і господарство свого краю, України та зарубіжних країн; розкриття взаємодії людини і природи, взаємозв'язків і відношень між природними і суспільними явищами для забезпечення повноцінного функціонування особистості в оточуючому світі.

Мета курсу реалізується через розв'язання наступних головних завдань:

- формування елементарних географічних уявлень і понять про природу, населення та господарство різних територій;
- засвоєння учнями географічної термінології, необхідної для розуміння сучасної інформації і використання у повсякденному житті;
- формування умінь практично застосовувати здобуті знання, користуватися джерелами географічної інформації;
- розвиток розумових здібностей учнів, зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери, пізнавального інтересу в процесі географічних спостережень, розв'язання конкретних практичних завдань різного характеру, самостійного набуття нових знань;
- сприяння національно-патриотичному, екологічному, морально-етичному, естетичному вихованню.

У навчальній програмі з географії знайшли відображення наскрізні для шкільного курсу змістові лінії, зазначені в Концепції державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами.

Структура і зміст програми базується на основі врахування загальнодидактичних принципів навчання: В основу побудови навчальної програми покладено краєзнавчий та родинознавчий принципи, що забезпечує свідоме засвоєння учнями географічних знань і вмінь на рівні емпірично-чуттєвого досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Передбачено систематичне встановлення зв'язків будь-якого курсу географії з тими знаннями, які учні отримують в результаті безпосереднього пізнання місцевості, в якій вони проживають. Ознайомлення школярів із новими, раніш невідомими об'єктами й явищами природи на уроках географії відбувається у безперервному порівнянні їхніх ознак і властивостей з конкретними об'єктами навколишнього середовища. Разом з тим є і зворотне явище: суттєво розширивши коло географічних уявлень і понять під час вивчення шкільних географічних курсів учні повертаються до краєзнавчого вивчення історії місцевості, природи, населення, господарства рідного краю.

Зміст навчальної програми має як лінійно-ступінчасту, так спірально-концентричну побудову. З одного боку, спостерігається певна завершеність навчального курсу кожного класу, передування фізико-географічного блоку економіко-географічному, з іншого – передбачено поглиблення та розширення вже набутих географічних знань і практичних умінь (в різних формах і об'ємі), повторення географічного матеріалу з метою його систематизації та узагальнення відповідно до вікових та психічних особливостей дітей з розумовою відсталістю.

Курси за роками навчання у програмі з географії розподілено з урахуванням особливостей розумового розвитку учнів: 6 клас - «Початковий курс фізичної географії» (68 годин), 7 клас – «Загальна географія» (35 годин), 8 клас – «Географія світу» (68 годин), 9 клас – «Географія України» (68 годин).

Програму подано у вигляді таблиці, що складається з кількох колонок.

У колонці «Зміст навчального матеріалу» в межах кожного курсу визначено зміст розділів і тем, наведено перелік основних практичних робіт та навчальних екскурсій. Темі відрізняються за кількістю і складністю географічних понять, глибиною розкриття причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між географічними об'єктами та явищами. Запропонований розподіл навчальних годин за розділами (темами) є орієнтовним і за необхідності може змінюватися вчителем з метою більш глибокого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням навчальних можливостей учнів конкретного класу. Навчальний зміст (обсяг навчального матеріалу, кількість географічної номенклатури) для учнів з помірною розумовою відсталістю визначається вчителем індивідуально з урахуванням їхніх пізнавальних можливостей і психічних особливостей.

У колонці «Навчальні досягнення учнів» визначено основні вимоги до знань і вмінь учнів, якими вони повинні оволодіти в результаті засвоєння навчального матеріалу під час вивчення розділу (теми) певного курсу географії. Для дітей з помірною розумовою відсталістю навчальні досягнення виокремлено під спеціальним позначенням - *. Рекомендується використовувати диференційований підхід до учнів, пред'являти їм вимоги до знань і вмінь залежно від їх загального розвитку та індивідуальних можливостей засвоєння навчального матеріалу, забезпечувати посильну практичну діяльність.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та індивідуальних особливостей даної категорії дітей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінювання знань учнів є не стільки обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати на практиці.

У колонці «Спрямованість корекційно-розвивальної роботи» основні напрямки психічного, мовленнєвого та особистісного розвитку узгоджено зі змістом програми та організацією навчання. Географічний матеріал в силу свого змісту має значні можливості для розвитку та корекції пізнавальної діяльності дітей з розумовою відсталістю: вони вчать аналізувати, порівнювати географічні об'єкти і явища, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та залежності, спостерігати за змінами в природі. В учнів розвивається спостережливість, увага, пам'ять, логічне мислення, збагачуються уява. Робота з символічними посібниками, одним із яких є географічна карта, сприяє розвитку абстрактного мислення, просторового орієнтування. На уроках географії систематична словникова робота зорієнтована на збагачення словника учнів географічними термінами, поступове розширення лексичного запасу, розвиток уміння правильно вживати нові слова у діалогічному мовленні. Складання словесних описів явищ і об'єктів природи, географічних характеристик територій сприяє розвитку зв'язного монологічного мовлення дітей.

Географія як навчальний предмет в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах має велике значення для всебічного розвитку учнів зі зниженою мотивацією до пізнання. Вивчення географії нашої країни і материків розширює кругозір дітей про навколишній світ, дозволяє побачити природні та соціально-економічні явища і процеси у взаємозв'язку.

Географія дає благодатний матеріал для патріотичного, морального, естетичного та екологічного виховання учнів.

Програма з географії складена з урахуванням міжпредметних зв'язків.

Окремі елементи географічних знань учні отримують у початковій школі, поглиблення яких відбувається в 5-му класі під час вивчення пропедевтичного курсу «Природознавство». Тому вивчення систематичного курсу географії базується на пропедевтичних знаннях географічного змісту, які учні отримали в 1-5 класах.

Для організації діяльнісного підходу та формування предметних і практичних компетентностей учнів у програмі пропонується орієнтовний зміст практичних робіт, більшість яких є частиною уроку. Учитель самостійно визначає місце та кількість таких практичних робіт на уроці. Практичні роботи, що розраховані на весь урок, вчитель планує на початку навчального року, вносить їх до календарних планів, фіксує їх у класному журналі впродовж навчального року.

Практичні роботи спрямовані на те, щоб озброїти учнів необхідними практичними навичками й уміннями, які вони могли б використовувати у своїй подальшій діяльності.

Програмою визначено мінімум обов'язкових екскурсій, необхідних для вивчення окремих курсів географії. Проведення екскурсії базується на основі краєзнавчого підходу. Метою проведення екскурсій є з'ясування в учнів запасу наявних елементарних географічних уявлень; організація спостережень за об'єктами і явищами у природі, з'ясування їх взаємозв'язків із середовищем залежно від сезонних змін; збір природного матеріалу для складання гербарію рослин своєї місцевості, ознайомлення з формами земної поверхні та водоймами у найближчому оточенні, виробничої та господарської діяльністю населення свого краю. Вчителю надається можливість вносити зміни в тематику екскурсій, визначати їх кількість, місце у вивченні розділу.

Географія 6-го класу є першим систематичним курсом нового шкільного предмета. Зміст початкового курсу фізичної географії має забезпечити теоретичну і картографічну підготовку для вивчення наступних курсів.

Початковий курс фізичної географії в 6-му класі передбачає вивчення таких розділів як: «Орієнтування на місцевості», «План і карта», які є передумовами поступового навчання учнів картографічній мові, формуванню елементарних географічних уявлень і понять з опорою на карту.

Розділ «Орієнтування на місцевості» сприяє формуванню у дітей з розумовою відсталістю просторових уявлень та вмінь орієнтування, необхідних у житті, а також для переходу до вивчення плану місцевості і карти.

При вивченні розділу «План і карта» необхідно дотримуватися логіки в переході від сприймання реальної місцевості до її зображення на карті: учнів спочатку доцільно ознайомити з макетом та планом шкільної ділянки; вчити орієнтуватися на плані свого населеного пункту; визначати місце шкільної ділянки на цьому плані. Тільки після засвоєння цих знань та умінь можна досягти свідомого використання картографічної наочності в навчанні дітей з розумовою відсталістю. В учнів формуються базові прийоми навчальної роботи з географічною картою, а саме: визначення сторін горизонту на карті, визначення відстаней на карті за допомогою масштабу, читання умовних кольорів і знаків карти. Ознайомлюючись з фізичними та політико-адміністративними картами різного масштабу, учні повинні вміти визначати на них географічне положення своєї місцевості, району, області, країни.

Крім того, в початковому курсі географії розпочинається формування загальних знань про внутрішню будову Землі, різноманітність форм рельєфу, водойм на її поверхні, рослинний і тваринний світ. Учні оволодівають елементарними уявленнями про атмосферні процеси, стихійні явища природи, одержують відомості про населення Землі та види господарської діяльності, вплив людини на природу.

В основу вивчення курсу географії у 6-му класі покладений краєзнавчий принцип, що забезпечує вивчення початкових основ фізичної географії на конкретному життєвому матеріалі, свідоме засвоєння знань, умінь та соціального досвіду на рівні емпірично-чуттєвого пізнання. Всі загальні географічні знання про план і карту, природу і населення конкретизуються в процесі вивчення тем, присвячених географії рідного краю. З одного боку, відбувається не тільки повторення, розширення і систематизація пропедевтичних географічних знань про свою місцевість, з іншого - створюються можливості для дітей з розумовою відсталістю на знайомому краєзнавчому матеріалі наочно пізнавати природні об'єкти й явища, особливості розселення, господарської діяльності людей тощо, застосувати одержані загальні знання про певний реально існуючий об'єкт на практиці. Загальні уявлення, при переході до вивчення конкретних невеликих природних об'єктів у межах рідного краю, дають змогу поглибити розуміння причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей, понять. Здобуті знання сприяють створенню підґрунтя для того, щоб у подальшому перейти до засвоєння більш складного матеріалу загальної географії, географії світу та географії України.

У 6 класі рідний край треба розглядати, перш за все, як навколишню місцевість, частково, як область і свою Батьківщину – Україну. Даний підхід сприяє усвідомленню учнями з розумовою

відсталістю найближчого довкілля як невід'ємної частини більш великої території – Батьківщини. Рідний край, у широкому розумінні цього поняття, постає перед учнями в масштабах всієї України. Це надає вчителю вирішувати важливі виховні завдання, а саме: виховання любові до землі батьків і прагнень, громадянських і патріотичних почуттів приналежності до нації, народу, держави, а також поваги до праці, бережливого ставлення до природи, народних традицій і звичаїв.

У курсі географії 7-го класу на більш складному матеріалі приводяться в систему отримані знання з географії в попередньому класі.

В розділі «Земна куля» учні знайомляться з глобусом і картою півкуль, особливостями зображення на них земної кулі, материків і океанів, вчать розкривати закономірності природних явищ, пов'язаних з обертанням земної кулі навколо своєї осі, освітленням і нагріванням земної поверхні Сонцем, отримують знання про теплові пояси та особливості їхнього розташування на Землі.

Зміст розділу «Природні зони й їх розміщення на земній кулі» надає учням знання про різноманітність природних умов на Землі, особливості природних зон. Школярі вивчають географічне положення природних зон, особливості природи: поверхню, кліматичні умови, своєрідність рослинного і тваринного світу, основні заняття населення, зміни природних умов під дією праці людини. Особливу увагу при вивченні цього розділу слід зосередити на формуванні в учнів умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та залежності між об'єктами й явищами природи, діяльністю людей.

При вивченні природних зон на Землі школярі розширюють коло географічних уявлень і понять, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації. Продовжується формування в учнів картографічних знань і вмінь на основі роботи з картою природних зон, контурною картою, ускладнюються прийоми роботи з географічними картами: вводяться прийоми: співставлення карт, опису за картами атласу географічних об'єктів і природи з опорою на типовий план.

Географія 8-го класу є логічним продовженням курсу загальної географії й значною мірою спирається на його матеріал.

У розділі «Загальні відомості про Землю, Сонце, Місяць» надаються елементарні знання учням про Сонце, як одну із зірок, навколо якої рухаються планети: Земля і її супутник – Місяць, пояснюються причини затемнень, вводяться відомості про штучні супутники Землі, про політ людей у космос.

Вивчення розділу «Географія материків і океанів» у 8-му класі спрямоване на формування в учнів стислих знань про географічне положення материків і океанів на фізичній карті півкуль; уявлень про природні умови материків та океанів, їх просторову неоднорідність; первинного поняття про політичну карту світу, населення та різні країни. При вивченні материків особливу увагу слід звертати на формування в учнів умінь визначити та описувати їх географічне положення на основі фізичної карти півкуль. Використовуючи набуті знання, учні оволодівають умінням складати елементарні географічні характеристики окремих країн світу, що вивчаються.

Наведений у програмі перелік країн є орієнтовним. Учителю надається можливість обирати для вивчення ті країни, які відповідають пріоритетам зовнішньої політики України (з кожної групи країн лише по три). На уроках – рекомендується використовувати доступний розумінню учнів географічний матеріал із сучасного культурного й економічного життя країн. Доцільно дещо змістити акценти зі спеціальних знань на загальнокультурні, на основі світоглядного підходу до розгляду більшості тем.

Вивчення у 9-му класі курсу «Географія України» на сьогодні залишає за собою одне із провідних місць у формуванні особистості громадянина України, забезпечуючи вивчення рідного довкілля і сприяючи розвитку етнічного, територіального, державницького патріотизму. Даний курс, з одного боку, завершує шкільну природничо-географічну освіту учнів, з іншого – є складовою частиною формування усвідомленої цілісної географічної картини своєї країни на

основі розгляду та аналізу її основних компонентів – природи, населення, господарства, що перебувають у взаємозалежності і взаємозв'язку. Вивчення географії України надає можливість формувати в учнів вміння та навички практичного застосування набутих знань через розв'язування завдань проблемно-пошукового та творчого характеру, а також прищеплювати любов і дбайливе ставлення до природи через розуміння взаємозв'язків між її компонентами.

Шкільний курс «Географія України» можна вважати початковим етапом соціально-економічної освіти розумово відсталих старшокласників, що озброює учнів елементами знань виробничої діяльності, сприяє цілеспрямованому засвоєнню сучасної соціально-економічної термінології, необхідної для організації особистого життя в умовах ринкової економіки, забезпечує повноцінне функціонування особистості в оточуючому світі та включення її в суспільні відносини. Значний обсяг навчального матеріалу становлять наукові поняття соціально-економічного характеру, закономірності, їхня систематизація. Тому в кожній темі й практично на кожному уроці має бути етап, спрямований на формування понятійного апарату, з'ясування закономірностей і причинно-наслідкових зв'язків. Враховуючи складний характер соціально-економічної інформації для засвоєння учнями з розумовою відсталістю, вчитель сам повинен визначити рівень узагальнення матеріалу в межах відведеного навчального часу.

На уроках необхідно значно посилити вивчення соціальних, екологічних та культурологічних аспектів. Розгляд національних і регіональних культурних традицій сприятиме вихованню в учнів поваги до українського народу, його культури, відчуття себе справжнім патріотом своєї держави і, значною мірою, підвищить пізнавальний інтерес до предмету. Особлива роль вивчення географії України визначається тісними взаємозв'язками змісту з сучасністю та особистим життєвим досвідом учнів.

Оскільки міграція випускників спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей незначна - вони залишаються жити і працювати в тій місцевості, в якій навчалися - закінчується курс географії 9-го класу вивченням розділу «Географії своєї області». Вивчення своєї області дозволяє сформувати у випускників більш повні та диференційовані уявлення про природні об'єкти та явища, полегшує оволодіння географічними знаннями в цілісної системі, дозволяє тісніше пов'язати вивчення географії з повсякденним життям, включити учнів у вирішення доступних для них проблем навколишньої дійсності і тим самим виховувати любов до своєї Батьківщини.

У програмі збільшено кількість годин на вивчення свого області. Вчителю надається право самостійно обрати місце для вивчення свого регіону, перекомпонувати навчальний матеріал. Географія своєї області може вивчатися на початку курсу «Географія України». Припускається і розгляд цього матеріалу при вивченні відповідних тем курсу. Вибір об'єктів вивчення своєї області здійснює вчитель залежно від місця знаходження спеціального загальноосвітнього навчального закладу, територіального розміщення закладів, установ і підприємств, на яких зможуть працювати його випускники.

6 клас
(68 год., 2 год. на тиждень)

№	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
	2	3	4	5
1	3	Вступ Значення географічних знань для практичної діяльності людини. Предмет вивчення географії. Жива і нежива природа. Підсумки спостережень за живою і неживою природою та працею людей у різні пори року. Своя місцевість. Узагальнення відомостей про свою місцевість і працю населення. Екскурсія з метою з'ясування запасу елементарних географічних уявлень, здобутих на уроках 1 – 5 класах. Практичні роботи. 1. Читання й узагальнення даних календаря погоди і праці людей за минулий рік. 2. Робота з макетом шкільної ділянки.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про предмет географії і його значення для практичної діяльності людини; загальну мету вивчення курсу географії; – <i>розрізняє</i> об'єкти живої та неживої природи; – <i>розповідає</i> про особливості своєї місцевості та праці людей в різні пори року на цій місцевості; – <i>спостерігає</i> за живою і неживою природою та працею людей; – <i>вміє</i> узагальнювати дані спостережень; робити записи в календарі погоди; *за запитаннями вчителя визначає, що вивчає географія; *має уявлення про об'єкти живої і неживої природи, зміни в природі своєї місцевості; *за допомогою вчителя спостерігає за живою і неживою природою та працею людей; *за допомогою вчителя виконує записи в календарі погоди.	Формування мотиваційної основи вивчення курсу. Розвиток зорової пам'яті та уваги при вивченні нового матеріалу. Розвиток сприймання під час спостереження за живою і неживою природою та працею людей. Розвиток процесів аналізу і синтезу у процесі складання плану спостережень. Розвиток просторового орієнтування та зорової пам'яті при роботі з макетом шкільної ділянки; Розвиток мовлення при описі стану погоди. Розвиток процесу узагальнення при роботі з календарем погоди за минулий рік. Розвиток уваги та самостійності під час екскурсії.

2	4	Орієнтування на місцевості. Горизонт. Лінія горизонту. Сторони горизонту. Орієнтування на місцевості за Сонцем та місцевими ознаками. Компас, його будова і правила користування. Екскурсія з метою визначення сторін горизонту на місцевості. Практичні роботи. 1. Вправи на визначення лінії горизонту та сторін горизонту за схематичними малюнками. 2. Вправи на визначення сторін горизонту за компасом.	Учень/учениця: – <i>розрізняє поняття:</i> «горизонт», «лінія горизонту»; – <i>називає</i> основні та проміжні сторони горизонту; – <i>визначає</i> з опорою на схематичні малюнки лінію горизонту, сторони горизонту; – <i>за запитаннями вчителя та малюнками розповідає</i> про основні способи орієнтування за Сонцем та місцевими ознаками; – <i>знає</i> про призначення та будову компаса; – <i>за детальною інструкцією вчителя виконує дії</i> по приведенню компаса в робочій стан; *має уявлення про горизонт, лінію горизонту, сторони горизонту; *за малюнками визначає основні способи орієнтування на місцевості за Сонцем та місцевими ознаками; *ознайомлений із призначенням та будовою компаса.	Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу географічною термінологією. Розвиток уміння орієнтуватися у просторі за Сонцем, місцевими ознаками та компасом. Розвиток просторового орієнтування та зорової пам'яті при роботі з компасом.
3	14	План і карта. Малюнок і план предмету, їх відмінність. План і масштаб. План класу. Позначення сторін горизонту на плані. План шкільної ділянки. Плани найближчого оточення (села, міста, кварталу.). Місце шкільної ділянки на плані свого населеного пункту.	Учень/учениця: – <i>називає</i> ознаки відмінностей між малюнком і планом місцевості, планом і картою; основні умовні кольори та знаки плану і карти; – <i>знає</i> призначення масштабу, плану місцевості й карти;	Розвиток пам'яті, логічного мислення при виконанні практичних завдань на орієнтування та обчислення реальної відстані між об'єктами за масштабом плану і карти. Розвиток просторового орієнтування та зорової пам'яті при роботі з макетом, планом і картою.

	Умовні знаки плану місцевості. План місцевості і географічна карта. Масштаб карти. Основні напрями на карті. Умовні кольори географічної карти. Умовні знаки географічної карти. Види географічних карт. Фізична та політична карта. Значення географічних карт в житті та діяльності людей. Україна на політичній карті світу. Київ – столиця України. Своя місцевість (область, місто чи селище) на карті України. Практичні роботи 1. Просторове орієнтування на макетах класу та шкільної ділянки. 2. Креслення нескладних планів (предметів, класу, шкільної ділянки). 3. Вправи на встановлення просторових співвідношень між об'єктами на території шкільного двора, макеті, плані. 4. Читання за умовними знаками плану місцевості. 5. Вправи на визначення напрямів сторін горизонту на географічній карті. 6. Вправи на визначення відстань на плані і карті за масштабом. 7. Складання таблиці умовних кольорів і знаків географічної карти. 8. Знаходження України на політичній карті, своєї місцевості на карті України.	– <i>розрізняє за допомогою вчителя</i> види географічних карт; – <i>розповідає</i> про значення географічних карт в житті та господарській діяльності людей; – <i>встановлює</i> просторові співвідношення між об'єктами на території шкільного двору, макетах; планах; основні напрями на карті; – <i>за інструкцією вчителя: виконує</i> креслення елементарних планів найближчого оточення за заданим масштабом; необхідні обчислення; <i>відзначає</i> відстані між об'єктами на плані і карті за масштабом; – <i>знаходить і показує</i> на карті територію України, її столицю, своє місто чи селище; *має уявлення про план місцевості та карту; *ознайомлений із призначенням масштабу, основними умовними кольорами та знаками плану і карти; *за навідними запитаннями педагога коротко розповідає про значення географічних карт в житті та господарській діяльності людей; *за допомогою та детальною інструкцією вчителя виконує креслення спрощених елементарних планів найближчого оточення;	Розвиток точності руху під час креслення елементарних планів найближчого оточення. Розвиток уваги, логічного мислення, уяви під час роботи з планом і картою. Розвиток умінь уявляти образ реальної місцевості за умовними знаками плану та карти. Розвиток уваги, зорової пам'яті при визначенні географічного положення заданого об'єкта на карті. Розвиток пізнавального інтересу. Розвиток національної свідомості. Розвиток самостійності під час складання таблиці умовних кольорів і знаків географічної карти. Розвиток мислення під час вирішення пізнавальних завдань.
--	--	--	---

			*з опорою на інструкцію вчителя знаходить та показує на карті Україну та її столицю, своє місто чи селище; *називає столицю України, населений пункт у якому проживає.	
4	13	Форми земної поверхні. Їх зображення на фізичній карті. Внутрішня будова Землі. Поняття про літосферу. Форми земної поверхні. Рівнини. Різниця рівнин за характером поверхні (плоскі, горбасті) та висотою (низовини, височини). Горби. Частини горба. Яри, їх утворення і боротьба з ними. Гори. Частини гори: підніжжя, схили, вершина (пік). Різниця гір за висотою (низькі, середні, високі). Землетруси. Виверження вулканів. Форми земної поверхні на території свого краю та їх зображення на фізичній карті України та області. Корисні копалини, їх видобуток та використання. Найважливіші корисні копалини своєї місцевості. Ґрунт, його типи. Поширені ґрунти свого краю. Значення ґрунту і його охорона. Екскурсія з метою ознайомлення з формами земної поверхні у найближчому оточенні. Практичні роботи.	Учень/учениця: – має уявлення про внутрішню будову Землі; – розрізняє основні форми Землі за характером поверхні та висотою, за зразками і малюнками види корисних копалин, типи ґрунтів; – оперує поняттями: «рівнини», «гори». «яри»; – визначає з опорою на схематичну наочність частини горба, гори, яру; – розповідає про форми поверхні на території свого краю, корисні копалини й ґрунти своєї місцевості та їх значення для господарської діяльності людини; – за запитаннями вчителя пояснює причини землетрусів, вивержень вулканів; – співвідносить об'єкти з їх умовними позначеннями на фізичній карті; – знаходить і показує на карті задані форми рельєфу; – виконує елементарні схематичні замальовки форм земної поверхні; – складає елементарні словесні описи географічних об'єктів, які вивчаються; – за запитанням вчителя виявляє і характеризує особливості земної поверхні у найближчому оточенні під час екскурсії;	Уточнення уявлень про географічні об'єкти засобами різноманітної наочності. Розвиток наочно-образного мислення при роботі з різноманітними наочними засобами. Розвиток пам'яті в процесі відтворення назв географічних об'єктів. Розвиток мислення на основі диференціації та інтеграції ознак географічних об'єктів. Збагачення активного словника географічною термінологією. Розвиток мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, класифікації при ознайомленні з основними видами корисних копалин, типами ґрунтів. Розвиток зорової пам'яті, просторового орієнтування під час роботи з картою. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між об'єктами та явищами природи. Розвиток зв'язного усного монологічного мовлення в процесі опису географічних об'єктів. Розвиток уяви під час моделювання гори з піску або пластиліну.

		1. Моделювання з вологого піску, глини або пластиліну рівнини, горба, гори, яру. 2. Схематичні замальовки різних форм земної поверхні. 3. Вправи на визначення за умовними кольорами форм земної поверхні на фізичній карті України (без орієнтування на конкретні назви). 4. Складання елементарних словесних описів географічних об'єктів за малюнками, за уявленнями. 5. Вправи на розпізнавання форм поверхні за словесним описом. 6. Складання таблиці умовних знаків, якими позначаються корисні копалини.	*має уявлення про основні форми земної поверхні, основні види корисних копалин, типи ґрунтів; *за запитаннями вчителя й опорою на наочний матеріал називає основні форми земної поверхні, корисні копалини й ґрунти своєї місцевості; *ознайомлений із внутрішньої будовою Землі, явищами природи (землетруси, виверження вулканів); *за допомогою вчителя знаходить на карті рівнини, гори (без орієнтування на конкретні назви). *за інструкцією вчителя виконує елементарні схематичні замальовки форм земної поверхні.	Розвиток дрібної моторики пальців рук при виконанні практичних робіт. Розширення словника, розвиток зорової пам'яті та процесів аналізу і синтезу при роботі зі схематичними малюнками. Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Розвиток чуттєвого сприймання у процесі спостережень під час екскурсії.
5	14	Вода на Землі. Вода на Землі. Поняття про гідросферу. Значення води на Землі. Кругообіг води в природі. Океани і моря. Явища природи: тайфуни, шторми. Острови, півострови. Річки (виток, гирло, русло, лівий і правий береги, притоки). Джерела живлення. Річки гірські і рівнинні. Залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу місцевості. Озера, ставки, водосховища. Розведення риби і птахів. Струмки і джерела. Підземні води. Болота.	Учень/учениця: – має уявлення про основні елементи гідросфери, їх суттєві ознаки та умовне зображення на карті; – розрізняє види водойм на земній поверхні; – оперує поняттями: «океан», «море», «острів», «півострів», «річка», «озеро», «джерело», «болото»; – пояснює з опорою на схематичну наочність кругообіг води в природі, умови утворення підземних вод; – називає структурні елементи річки, джерела живлення річок;	Розвиток уявлень про різноманітні географічні об'єкти й явища. Розвиток наочно-образного мислення при роботі з різноманітними наочними засобами. Розвиток просторової орієнтації, пам'яті, уваги при роботі з картою. Розвиток естетичного сприймання при вивченні теми. Активізація словникового запасу при оперуванні географічної термінологією. Розвиток пам'яті, мислення при визначенні суттєвих ознак географічних понять.

	Водойми свого краю та їх позначення на карті області. Забруднення водойм. Охорона водних багатств свого краю. Екскурсія до водойм, що розташовані в найближчому оточенні. Практичні роботи. 1. Проведення дослідів, що показують: а) водопроникність піску і водонепроникність глини; б) розчинення морської солі у воді і порівняння її за смаком із прісною водою; в) очищення води фільтруванням. 2. Замальовки схеми острова, півострова, річки, озера, колодязя. 3. Вправи на визначення напрямку течії річки, розрізнення берегів та інших її частин. 4. Робота з картосхемами річки, озера, острова, півострова. 5. Вправи на розпізнавання водойм на земній поверхні за словесним описом. 6. Вправи на визначення водойм за умовними кольорами на фізичній карті України (без орієнтування на конкретні назви). 7. Вправи на визначення водойм свого краю на карті області. 8. Складання опису річки (озера) своєї місцевості за матеріалами власних спостережень.	– <i>визначає</i> з опорою на схематичні малюнки різницю між рівнинними та гірськими річками; напрям течії річки; – <i>розповідає</i> про значення води на Землі, розведення риб та птахів у ставковому господарстві, причини виникнення боліт, заходи щодо охорони води від забруднення; – <i>знаходить</i> на фізичній карті елементи гідросфери (за вибором вчителя); частини річки: виток, гирло, притоки, правий, лівий береги (річка за вибором вчителя); найбільші водойми свого краю; острови і півострови; – <i>встановлює</i> відповідність між рельєфом місцевості та типом річок (гірська, рівнинна); суттєві відмінності між видами водойм, островом і півостровом. – <i>за запитанням вчителя характеризує</i> річку (озеро) своєї місцевості під час екскурсії; – <i>виконує</i> елементарні схематичні малюнки географічних об'єктів; *ознайомлений з поняттям «гідросфера», «острів», «півострів», видами водойм на земній поверхні, водоймами свого краю; *за запитаннями вчителя й опорою на наочний матеріал називає структурні елементи річки; *за допомогою вчителя знаходить і показує на карті річки (без орієнтування на конкретні назви);	Розвиток уяви, мислення при роботі з картосхемами. Розвиток просторових уявлень та активізація словникового запасу при складанні опису географічного об'єкта. Розвиток мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, класифікації при ознайомленні з основними видами водойм на земній поверхні. Розвиток активності та самостійності при виконанні пізнавальних завдань і практичних робіт. Розвиток уваги, логічного та доказового мислення під час проведення дослідів. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між об'єктами та явищами природи. Розвиток узагальнюючих умінь при вирішенні завдань географічного змісту. Розвиток зв'язного усного мовлення та розширення словникового запасу учнів під час роботи з навчальними текстами. Розвиток чуттєвого сприймання, зорової пам'яті та процесу порівняння географічних об'єктів під час екскурсії.
--	---	--	--

			*за навідними запитаннями вчителя розповідає про значення води на Землі, розведення риб та птахів у ставковому господарстві; *за інструкцією вчителя виконує елементарні схематичні малюнки річки, озера.	
6	7	Повітря Поняття про атмосферу. Погода. Характеристики стану повітря: температура, вітер, хмарність, опади. Атмосферні процеси: пилові бурі, хуртовини, грози. Заходи застереження під час грози. Термометр, вимірювання температури повітря. Прогнозування погоди і народні прикмети. Зміни погоди у своїй місцевості, їх причини. Спостереження за погодою. Календар погоди. Практичні роботи 1. Спостереження під час уроку: за висотою знаходження Сонця на небосхилі; температурою повітря; вітром; станом неба; опадами. 2. Вправи на прогнозування змін стану погоди за народними прикметами. 3. Визначення ознак зміни погоди своєї місцевості на основі власних спостережень. 4. Складання опису стану погоди своєї місцевості (за порами року на	Учень/учениця: – має уявлення про поняття «атмосфера», «погода»; – розповідає про основні характеристики стану повітря: температуру, вітер, хмарність, опади; про зміни погоди у своїй місцевості та їх причини; різноманітність атмосферних процесів, заходи застереження під час грози. – знає про призначення та будову термометра, умовні знаки календаря погоди; – за зразком та опорою на інструкцію вчителя описує стан погоди, записує результати фенологічних спостережень у календарі погоди; – за допомогою вчителя користується термометром при вимірюванні температури повітря; складає елементарні прогнози змін стану погоди; *ознайомлений с поняттям «атмосфера». «погода», основними характеристиками стану повітря, атмосферними процесами; *має уявлення про призначення та будову термометра;	Розвиток уваги в процесі фенологічних спостережень за змінами в погоді. Розвиток узагальнення при сприйнятті складових погоди та їх характеристик. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків та залежностей. Розвиток пам'яті та уваги при заповненні календаря погоди. Розвиток самостійності при вимірюванні температури повітря. Розвиток спостережливості. Розвиток пізнавального інтересу. Розвиток мисленнєвих процесів, мовлення в процесі прогнозування змін стану погоди, складання опису стану погоди своєї місцевості.

		основі власних спостережень, аналізу календарів погоди). 5. Робота з календарем погоди.	*за допомогою вчителя виконує записи в календарі погоди.	
7	7	Рослинний і тваринний світ Різноманітність рослинного та тваринного світу на Землі. Типові представники рослинного і тваринного світу рідного краю. Дикорослі й культурні рослини. Дикі й свійські тварини. Рослини і тварини своєї місцевості, занесені до Червоної книги. Охорона рослинного і тваринного світу. Екскурсія в природу з метою збору природного матеріалу для складання гербарію рослин своєї місцевості (деревної, чагарникової, трав'янистої). Практичні роботи. 1. Вправи на визначення рослин і тварин своєї місцевості за ілюстраціями. 2. Замальовки у зошиті рослини своєї місцевості, занесеної до Червоної книги України. 3. Складання словесного опису тварини своєї місцевості за планом.	Учень/учениця: – має уявлення про різноманітність рослин і тварин на Землі; – називає представників рослинного і тваринного світу рідного краю; – розрізняє за ілюстраціями типових представників дикоростучих та культурних рослин; типових представників диких та свійських тварин; – складає за планом елементарний словесний опис тварини своєї місцевості. – за запитаннями вчителя розповідає про причини зникнення деяких видів рослин і тварин, заходи охорони рослинного і тваринного світу; – встановлює причинно-наслідкові зв'язки між природними умовами і особливостями рослинного та тваринного світу свого краю; *ознайомлений з різноманітним рослинним і тваринним світом, заходами охорони й збереження рослин і тварин; *має уявлення про типових представники рослинного і тваринного світу рідного краю; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників дикоростучих та культурних	Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між природними умовами і особливостями рослинного та тваринного світу свого краю. Розвиток мовлення шляхом розширення і уточнення активного словника назвами вивчених рослин і тварин. Розвиток зв'язного усного монологічного мовлення у процесі складання словесних описів. Розвиток творчої уяви при сприйманні описової розповіді. Розвиток самостійності під час збору природного матеріалу для складання гербарію Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів природи. Розвиток наглядно-образного мислення та уяви. Розвиток мотивації природоохоронної поведінки.

			рослин; типових представників диких та свійських тварин.	
8	6	Людина і природа Населення Землі. Національний склад населення України та свого краю. Народні звичаї та календарні обряди. Види господарської діяльності людини: промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок. Традиційні заняття місцевого населення. Вплив людини на природу. Природокористування. Закон України про охорону природи. Практичні роботи 1. Робота з краєзнавчим матеріалом, що відображає звичаї, обряди. 2. Складання розповіді про професію батьків.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про чисельність населення планети; національний склад населення України, свого краю; – <i>з опорою на наочність називає</i> основні расові ознаки населення Землі; – <i>розповідає</i> про народні звичаї та календарні обряди населення своєї місцевості; – <i>визначає</i> види господарської діяльності людини, її основні ознаки; – <i>встановлює причинно-наслідкові зв'язки між</i> національним складом та традиціями населення своєї місцевості; господарською діяльністю людини та її наслідками для природи; – <i>усвідомлює</i> необхідність бережного відношення до природи; *ознайомлений із національним складом населення України, свого краю; *має уявлення про народні звичаї та календарні обряди населення своєї місцевості; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає основні види господарської діяльності людини.	Розвиток національної свідомості. Розвиток емоційної сфери дітей, естетичних почуттів під час роботи з краєзнавчим матеріалом. Розвиток та збагачення загальнокультурного досвіду. Розширення світогляду під час ознайомлення з господарською діяльністю людей. Розширення уявлень учнів про професії з метою їх професійної орієнтації. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток активного словника дітей. Розвиток екологічної культури.

Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року:

- знає про предмет географії і його значення для практичної діяльності людини;
- називає основні способи орієнтування на місцевості;
- розрізняє поняття: «горизонт», «лінія горизонту», «сторони горизонту»;

- знає призначення масштабу, його позначення; основні напрями на плані і карті;
- розрізняє план і карту;
- знає основні умовні кольори та знаки плану і карти;
- знаходить і показує на карті світу Україну та її столицю, на карті України своє місто чи селище;
- знає основні форми земної поверхні та види водойм, їх відмінності;
- виявляє на місцевості особливості рельєфу, водойм;
- називає форми поверхні, корисні копалини та водойми на території своєї місцевості;
- знаходить і показує на карті географічні об'єкти за умовними кольорами (без орієнтування на конкретні назви);
- складає елементарні словесні описи географічних об'єктів, які вивчаються;
- виконує елементарні схематичні малюнки географічних об'єктів;
- спостерігає за станом погоди і записує результати фенологічних спостережень у календарі погоди;
- знає про призначення термометра, як ним користуватися при вимірюванні температури повітря;
- володіє відомостями про представників рослинного і тваринного світу рідного краю, населення та види його господарської діяльності;
- знає правила природоохоронної поведінки.

***Орієнтовані показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- має уявлення про предмет географії і його значення для практичної діяльності людини;
- має уявлення про горизонт, лінію горизонту, сторони горизонту;
- має уявлення про план місцевості і карту;
- називає столицю України, населений пункт у якому проживає.
- за запитаннями вчителя й опорою на наочний матеріал називає основні форми земної поверхні, водойми, корисні копалини й ґрунти своєї місцевості;
- за допомогою вчителя знаходить та показує на карті Україну, її столицю, своє місто чи селище, рівнини, гори, річки;
- має уявлення про призначення термометра;
- за детальною інструкцією вчителя виконує записи в календарі погоди;
- має уявлення про різноманітність рослинного і тваринного світу рідного краю;
- має уявлення про заходи охорони природи.

7 клас
(35 год., 1 год. на тиждень)

№	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	3	4	5
1	1	Повторення Географічне положення своєї місцевості на карті України. Узагальнення відомостей про природу своєї місцевості і занять населення. Практичні роботи Знаходження своєї місцевості на карті України, області.	Учень/учениця: – <i>за допомогою вчителя</i> дає коротку характеристику географічного положення своєї місцевості, – <i>знаходить і</i> показує на карті України, області своє місце чи селище; – <i>за запитаннями вчителя розповідає</i> про своєрідність природних умов рідного краю й основні заняття населення; *називає населений пункт у якому проживає; *має уявлення про особливості природних умов рідного краю; * за допомогою вчителя знаходить і показує на карті своє місце чи селище.	Розвиток уваги, зорової пам'яті, зв'язного мовлення. Розвиток образної пам'яті, просторових уявлень.
2	10	Земна куля Уявлення про Землю в давні часи. Форма Землі. Докази кулястості Землі. Глобус – модель земної кулі. Земна вісь, екватор, полюси. Зображення суші й води на глобусі. Умовне зображення поверхні Землі на площині (фізична карта півкуль). Градусна сітка та її призначення. Меридіани та паралелі. Розподіл води і суші на Землі. Материки і океани на глобусі та карті півкуль. Перші кругосвітні подорожі.	Учень/учениця: – <i>має уявлення</i> про дійсну форму Землі, про обертання Землі навколо своєї осі; - <i>знає</i>, що глобус – модель земної кулі; – <i>визначає</i>, якими умовними кольорами позначаються материки й океани на глобусі та карті півкуль; – <i>знаходить і показує</i> на глобусі та карті півкуль полюси, лінію екватора, сторони горизонту; – <i>за запитаннями вчителя розповідає</i> про призначення градусної сітки,	Розвиток просторового уявлення під час сприйняття інформації про форму Землі. Розвиток уваги, пам'яті, зв'язного мовлення в процесі бесіди. Розвиток образної пам'яті, просторового орієнтування під час роботи з глобусом і картою півкуль. Розвиток дрібної моторики пальців рук при виготовленні моделі Землі. Розвиток уяви, уваги та самостійності при виконанні практичних робіт. Розвиток зорової пам'яті, уваги в процесі роботи з контурної картою.

		Обертання Землі навколо своєї осі. Зміна дня і ночі. Нерівномірність нагрівання поверхні земної кулі Сонцем (прямі, похилі промені). Поняття про клімат. Теплові пояси: жаркий, помірний, холодний. Зображення їх на глобусі та карті півкуль. Практичні роботи 1. Моделювання з пластиліну земної кулі з позначенням екватора і полюсів. 2. Показ за допомогою телурія або глобуса і джерела світла зміни дня і ночі. 3. Складання таблиці назв материків і частин світу. 4. Вправи на визначення напрямків, материків й океанів на глобусі та карті. 5. Позначення на контурній карті півкуль назв материків й океанів, шляхів кругосвітніх подорожей, кордонів теплових поясів різними кольорами. 6. Заочні мандрівки за глобусом і картою півкуль.	особливості в зображенні меридіанів і паралелей на глобусі та карті; перші кругосвітні подорожі, їх значення; – <i>називає</i> теплові пояси; – <i>за навідними питаннями вчителя знаходить і показує</i> розташування теплових поясів на глобусі та карті півкуль – <i>за допомогою вчителя встановлює</i> причини зміни дня і ночі, відмінність в освітленні та нагріванні земної поверхні Сонцем; залежність клімату від розташування місцевості на земній кулі; *має уявлення про форму Землі, її обертання навколо своєї осі, причини зміни дня і ночі; *розрізняє умовні кольори, якими позначаються вода і суша на глобусі та карті півкуль; *ознайомлений з глобусом і картою півкуль, полюсами, лінією екватора, кордонами та зображенням теплових поясів на глобусі та карті; *за допомогою вчителя на глобусі та карті півкуль знаходить та показує полюси, лінію екватора.	Збагачення активного словника географічною термінологією. Розвиток уваги, пам'яті, зв'язного усного мовлення під час заочних ігор – мандрівок за глобусом і картою півкуль Розвиток уваги та узагальнення під час заповнення таблиці. Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів і процесів навколишнього світу. Розвиток логічного мислення у процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей.
4	24 1 3	Природні зони й їх розміщення на земній кулі Різноманітність природних умов на Землі. Природні зони, закономірності їх розміщення на поверхні Землі. Карта природних зон.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про різноманітність природних умов на Землі; закономірності розміщення природних зон на поверхні Землі; – <i>називає</i> природні зони за умовними кольорами карти природних зон;	Розвиток узагальнення в процесі формування уявлень про особливості природної зони, що вивчається. Розвиток творчої уяви при сприйманні описової розповіді. Розвиток зорової пам'яті, уваги в процесі роботи з картою природних зон.

		Зона арктичних пустель. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Зона тундри. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Лісова зона. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Зона степів. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Зона пустель. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Зона субтропіків. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Тропічна зона. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат, своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Висотна поясність в горах. Географічне положення природної зони. Особливості природи: поверхня, клімат,	– знаходить і показує межі природних зон на карті; – з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає про географічне положення, особливості природних умов, занять населення природної зони, що вивчається; – називає типових представників рослинного та тваринного світу природної зони, що вивчається; – читає умовні знаки і кольори географічних карт, користуючись легендою карти; – складає елементарні описи географічних об'єктів, природи за зонами, що вивчаються, користуючись типовим планом і картами атласу; – за допомогою вчителя знаходить і показує на картах (фізичній і природних зон) географічні об'єкти, що вивчаються, наносить їх назви на контурну карту; – за навідними питаннями вчителя встановлює взаємозв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом, природними умовами і заняттями населення; *ознайомлений з природними зонами, закономірностями розміщення на поверхні Землі, картою природних зон, її умовними кольорами; *має уявлення про особливості природних умов, особливості занять населення природної зони, що вивчається;	Розвиток логічного мислення у процесі встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між кліматом, рослинним і тваринним світом, природними умовами і заняттями населення. Розвиток узагальнюючого мислення при заповненні таблиць. Розвиток наочно-образного мислення, аналітичного сприймання у процесі роботи з географічними картинами. Розвиток зв'язного усного мовлення на основі карт і картин під час складання опису природної зони, що вивчається. Активізація пізнавальної діяльності учнів при складанні схем зв'язків між компонентами природного комплексу. Розвиток просторових уявлень та уяви в процесі роботи з географічними картами. Розвиток пам'яті та мислення при порівнянні природної зони зі своєю місцевістю. Розширення кругозору, світогляду під час ознайомлення з особливостями життєдіяльності населення в різних природних умовах. Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів і явищ природного середовища. Розвиток дрібної моторики пальців рук пам'яті, уваги учнів в процесі нанесення назв географічних об'єктів на контурну карту.
3				
5				
2				
3				
3				
2				
2				

	своєрідність рослинного і тваринного світу. Заняття населення. Практичні роботи. 1. Робота з картою природних зон і фізичною картою світу. 2. Позначення природних зон на контурній карті. 3. Нанесення на контурну карту назв вивчених об'єктів (за вибором вчителя). 4. Фронтальна й індивідуальна робота по заповненню таблиць (систематизація навчального матеріалу). 5. Складання схеми зв'язків між компонентами природного комплексу. 6. Складання елементарних описів географічних об'єктів за планом (на основі ілюстрацій, тексту підручника, уявлень, картографічних зображень).	*за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу природної зони, що вивчається; *за допомогою вчителя знаходить межі природних зон на карті.	Розвиток пізнавальної активності в процесі роботи з різними джерелами географічної інформації.
--	---	---	---

Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року:

- знає дійсну форму Землі,
- має уявлення про перші кругосвітні подорожі, які доводять, що Земля має кулеподібну форму;
- визначає, якими умовними кольорами позначаються материки й океани на глобусі та карті півкуль;
- знаходить і показує на глобусі та карті півкуль полюси, лінію екватора, сторони горизонту;
- встановлює відмінність у нагріванні земної поверхні Сонцем;
- називає теплові пояси;
- знає назви природних зон, закономірності їх розміщення на поверхні Землі;
- знаходить і показує межі природних зон на карті;
- називає типових представників рослинного та тваринного світу природних зон;
- читає умовні знаки і кольори географічних карт, користуючись легендою карти;
- складає елементарні описи географічних об'єктів за типовим планом на основі карти й ілюстрацій;
- працює з картами атласу та контурними картами;
- за навідними питаннями вчителя встановлює взаємозв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом і заняттями населення.

***Орієнтовні показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- має уявлення про форму Землі, її обертання навколо своєї осі, причини зміни дня і ночі,
- має уявлення про глобус, карту півкуль, карту природних зон;
- розрізняє умовні кольори, якими позначаються вода і суша на глобусі та карті півкуль;
- має уявлення про теплові пояси, їх зображенням на глобусі та карті;
- має уявлення про природні зони на Землі, їх зображення на карті природних зон;
- із опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу природних зон.

**8 клас
(68 год., 2 год. на тиждень)**

№	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	3	4	5

1	2	Повторення Земна куля, теплові пояси. Фізична карта і карта природних зон.	- <i>знає</i> про форму Землі, теплові пояси та їх розташування на земній кулі; призначення фізичної карти й карти природних зон; – <i>називає</i> природні зони; – <i>за допомогою вчителя та опорою на схему пояснює</i> особливості розташування природних зон на поверхні Землі; – <i>має уявлення про</i> позначення умовними кольорами природних зон на карті; – <i>показує</i> кордони теплових поясів на глобусі і карті; межі природних зон на карті природних зон; *ознайомлений з формою Землі, тепловими поясами та їх розташуванням на земній кулі; призначенням фізичної карти і карти природних зон; *має уявлення про особливості розташування природних зон на поверхні Землі.	Розвиток зорової пам'яті, просторового орієнтування в процесі роботи з картою. Уточнення словникового запасу при оперуванні географічною термінологією. Активізація пізнавальної діяльності учнів під час відтворення географічного матеріалу. Розвиток уваги, пам'яті, зв'язного усного мовлення при порівнянні природних зон.
2	7	Загальні відомості про Землю, Сонце, Місяць Поняття про Всесвіт. Планети. Сонце, його розміри порівняно із Землею. Значення Сонця для життя на Землі. Земля – планета. Розподіл води і суходолу на Землі. Обертання Землі навколо своєї осі і навколо Сонця. Зміна дня і ночі. Зміни пір року. Супутники планет. Місяць – супутник Землі. затемнення Сонця і	Учень/учениця: - <i>знає</i> елементарні відомості про Всесвіт, планети, супутники планет, Сонце його розміри порівняно із Землею; відомості про Землю як планету; Місяць як супутник Землі; розподіл на земній поверхні води й суходолу; - <i>розповідає</i> про значення Сонця для життя на Землі; значення запусків у космос штучних супутників та польотів людей на космічних кораблях;	Розвиток просторової уяви під час сприйняття інформації про Всесвіт. Розвиток зорової пам'яті та логічного мислення в процесі роботи з глобусом і телуриєм. Розвиток мисленнєвих процесів при роботі зі схематичними малюнками та порівняльними таблицями. Збагачення активного словника географічною термінологією.

		Місяця. Штучні супутники Землі. Польоти людини в космос. Практичні роботи. 1. Вправи з телурієм. 2. Виготовлення моделі Сонця, Землі, місяця із пластиліну (картону) для встановлення співвідношення розмірів. 3. Виконання в зошитах з географії малюнків руху Землі навколо Сонця, затемнення Сонця і Місяця.	– <i>має уявлення про</i> затемнення Сонця і Місяця, взаємне розташування Сонця, Землі й Місяця під час сонячних і місячних затемнень; – <i>за допомогою вчителя та опорою на схему пояснює</i> причини зміни дня і ночі, зміни пір року; – <i>виконує</i> елементарні схематичні малюнки; <i>*ознайомлений з елементарними відомостями про Всесвіт, планети, супутники планет, Сонце та його розміри порівняно із Землею;</i> <i>*має уявлення про значення Сонця для життя на Землі; про Землю як планету; Місяць як супутник Землі; причини зміни дня і ночі, пір року; польоти людини в космос;</i> <i>*за допомогою вчителя виконує схематичну замальовку руху Землі навколо Сонця.</i>	Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток зв'язного усного мовлення учнів під час відтворення інформації про природні процеси. Розвиток дрібної моторики пальців рук при виконанні схематичних малюнків, при виготовленні моделі Сонця, Землі, місяця із пластиліну.
3	2	Географія материків і океанів (короткий огляд) Вступ Що вивчає географія материків. Поняття “материк”, умовність поняття “частина світу”. Материки й океани на глобусі та фізичній карті півкуль. Практична робота 1. Робота з глобусом та фізичною картою півкуль.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про мету вивчення географії материків і океанів, розташування материків і океанів на глобусі та фізичній карті півкуль; – <i>називає</i> материки, океани; – <i>знаходить і показує</i> материки, океани на глобусі та карті півкуль; – <i>відрізняє</i> материк від частини світу; <i>*за запитаннями вчителя визначає, що вивчає географія материків і океанів;</i>	Формування мотиваційної основи вивчення географії материків і океанів. Розвиток логічного мислення при засвоєнні понять “материк” і “частина світу”. Розвиток уваги, зорової пам'яті, просторового уявлення у процесі роботи з глобусом та фізичною картою півкуль.

			*ознайомлений з поняттями «материк». «частина світу»; *має уявлення про розташування материків і океанів на глобусі та фізичній карті півкуль.	
4	5	Океани Світовий океан. Тихий океан. Господарське значення. Судноплавство. Атлантичний океан. Господарське значення. Судноплавство. Індійський океан. Господарське значення. Судноплавство. Північний Льодовитий океан. Господарське значення. Судноплавство. Практична робота 1. Позначення океанів на контурній карті півкуль.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення океанів; - <i>розповідає про</i> природні умови та господарське значення океанів, судноплавство; - <i>за допомогою вчителя знаходить і показує</i> океани на фізичній карті півкуль; - <i>за допомогою вчителя та опорою на схему</i> складає стислий опис океану, що вивчається; * ознайомлений з географічним положенням океанів; особливостями, природних умов океанів; *має уявлення про господарське значення океанів, судноплавство; *за допомогою вчителя знаходить океани на фізичній карті півкуль.	Активізація словникового запасу в процесі відтворення назв географічних об'єктів. Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів природи. Розвиток сприймання, процесів аналізу та синтезу під час роботи з ілюстративним матеріалом. Розвиток уваги, зорової пам'яті, просторового орієнтування у процесі роботи з фізичною картою півкуль і контурною картою.
5	5	Африка Географічне положення, контури берегів, океани і моря, острови та півострови. Особливості рельєфу. Загальні риси клімату. Води суходолу. Своєрідність рослинного та тваринного світу. Населення. Держави (Конго, Алжир, Єгипет, Ефіопія, Нігерія, Південна Африка - <i>за вибором вчителя</i>) та їх столиці.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення, контурів берегів Африки; - <i>складає з опорою на план</i> опис географічного положення Африки за фізичною картою півкуль; - <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає про</i> особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави;	Розвиток логічного мислення, зорової пам'яті та просторової уяви при роботі з фізичною картою півкуль. Розвиток уяви, усного зв'язного мовлення, логічного мислення при складанні фізико-географічного опису. Розвиток самостійності, зорової пам'яті в процесі нанесення назв географічних об'єктів на контурну карту.

		Практичні роботи 1. Позначення на контурній карті океанів і морів (Середземне, Червоне), острову Мадагаскар, півострову Сомалі, пустелі Сахара, найбільших річок (Ніл, Конго, Нігер), гір (Атлаські), вивчених держав. 2. Записи в зошиті назв найбільш типових представників рослинного та тваринного світу.	- <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу Африки; – <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; – <i>за допомогою вчителя знаходить і показує</i> на картах (фізична карта півкуль, політична карта світу) географічні об'єкти, передбачені програмою, наносить їх назви на контурну карту; *ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Африки; *має уявлення про особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Африки; *за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль материк, на політичній карті держави, що вивчаються (за вибором вчителя).	Розвиток логічного мислення у процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток аналітичного сприймання, образної пам'яті під час роботи з ілюстраціями підручника.
6	5	Австралія Географічне положення, контури берегів, океани і моря, острови. Рельєф, клімат, води суходолу. Своєрідність рослинного і тваринного світу. Населення Австралії. Австралія – країна-материк. Міста: Канберра, Сідней, Мельбурн.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення, контурів берегів Австралії; - <i>складає</i> з опорою на план опис географічного положення Австралії за фізичною картою півкуль; - <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає</i> про	Розвиток логічного мислення, зорової пам'яті та просторового сприйняття при роботі з фізичною картою. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між природними умовами і особливостями рослинного та тваринного світу материка.

		Практичні роботи 1. Позначення на контурній карті морів (Коралове, Арафурське, Тиморське), острова Нова Гвінея, Великої Піщаної пустелі, річки Муррей, міста Канберра. 2. Записи в зошиту назв найбільш типових представників рослинного та тваринного світу.	особливості рельєфу, природних умов материка та основне населення; - <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу Австралії; - <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; - <i>за допомогою вчителя знаходить і показує</i> на картах (фізична карта півкуль, політична карта світу) географічні об'єкти, передбачені програмою, наносить їх назви на контурну карту; *ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Австралії; *має уявлення про особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Австралії; *за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль материк, на політичній карті держави, що вивчаються (за вибором вчителя).	Розвиток усного монологічного мовлення та активізація словникового запасу у процесі складання цілісного географічного опису за планом. Розвиток пізнавального інтересу, розширення кругозору учнів під час вивчення населення материка. Розвиток уваги, пам'яті в процесі нанесення назв географічних об'єктів на контурну карту.
7	3	Антарктида Географічне положення, океани і моря, острови. Відкриття та вивчення Антарктиди полярними експедиціями. Українська дослідна станція «Академік	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення, контурів берегів Антарктиди; - <i>складає</i> з опорою на план опис географічного положення Антарктиди за фізичною картою півкуль;	Розвиток логічного мислення, зорової пам'яті та просторового орієнтування при роботі з фізичною картою півкуль і глобусом. Розвиток зорової пам'яті, самостійності в процесі роботи з контурною картою.

		Вернадський». Особливості природи Антарктиди. Практичні роботи 1. Позначення материка на контурній карті. 2. Записи в зошиту назв найбільш типових представників рослинного та тваринного світу.	- з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає про особливості природних умов материка, відкриття та вивчення Антарктиди полярними експедиціями; - називає типових представників рослинного і тваринного світу Антарктиди; - за навідними питаннями вчителя встановлює причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; - за допомогою вчителя знаходить і показує материк на глобусі та фізичній карті півкуль; *ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Антарктиди; відкриттям материка полярними експедиціями; *має уявлення про природні умови Антарктиди; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Антарктиди. *за допомогою вчителя знаходить материк на глобусі.	Розвиток уяви, зв'язного усного мовлення, логічного мислення при складанні опису географічного положення материка.
8	5	Північна Америка Географічне положення, контури берегів, океани і моря, острови і півострови. Особливості рельєфу. Загальні риси клімату. Води суходолу. Своєрідність рослинного та тваринного світу.	Учень/учениця: - знає про особливості географічного положення, контурів берегів Північної Америки; - складає з опорою на план опис географічного положення Північної Америки за фізичною картою півкуль;	Розвиток усного монологічного мовлення та зорової пам'яті в процесі складання опису географічних об'єктів. Розвиток просторового уявлення та мислення у процесі роботи з фізичною картою півкуль.

		Населення. Держави (США, Канада, Мексика, Куба) та їх столиці.. Практичні роботи 1. Позначення на контурній карті морів (Карибське), заток (Гудзонова, Мексиканська), островів (Гренландія, Куба), півостровів (Аляска, Флорида, Каліфорнія), гір (Кордильєри), найбільших річок (Міссісіпі, Міссурі), Великих озер, вивчених держав. 2. Записи в зошиту назв найбільш типових представників рослинного та тваринного світу.	- з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає про особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави; - називає типових представників рослинного і тваринного світу материка; – за навідними питаннями вчителя встановлює причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; – за допомогою вчителя знаходить і показує на картах (фізична карта півкуль, політична карта світу) географічні об'єкти, передбачені програмою, наносить їх назви на контурну карту; *ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Північної Америки; *має уявлення про особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Північної Америки; *за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль материк, на політичній карті держави, що вивчаються (за вибором вчителя).	Розвиток узагальнюючого мислення при складанні таблиць. Розвиток мовлення на основі збагачення словника географічною термінологією. Розвиток зорової пам'яті, уваги в процесі нанесення назв географічних об'єктів на контурну карту.
9	5	Південна Америка Географічне положення, контури берегів, океани і моря, острови і півострови. Особливості рельєфу. Загальні	Учень/учениця: - знає про особливості географічного положення, контурів берегів Південної Америки;	Активізація словникового запасу, пам'яті при оперуванні географічною термінологією.

		риси клімату. Води суходолу. Своєрідність рослинного та тваринного світу. Населення. Держави (Бразилія, Аргентина, Перу, Чилі – <i>за вибором вчителя</i>) та їх столиці. Практичні роботи 1. Позначення на контурній карті Панамського перешийка, Магелланової протоки, острову Вогняна Земля, гір (Анди), Амазонської низовини, найбільших річок (Амазонка), вивчених держав. 2. Фронтальна та індивідуальна робота по заповненню таблиць (систематизація навчального матеріалу).	- <i>складає</i> з опорою на план опис географічного положення Південної Америки за фізичною картою півкуль; - <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає про</i> особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави; - <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу материка; – <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; – <i>за допомогою вчителя знаходить і показує</i> на картах (фізична карта півкуль, політична карта світу) географічні об'єкти, передбачені програмою, наносить їх назви на контурну карту; *ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Південної Америки; *має уявлення про особливості рельєфу, природних умов материка, основне населення та держави; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Південної Америки; *за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль материк, на політичній карті держави, що вивчаються (за вибором вчителя).	Розвиток логічного мислення у процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між природними умовами і особливостями рослинного та тваринного світу материка. Розвиток уваги, зорової пам'яті, просторового орієнтування в процесі роботи з фізичною картою півкуль і контурною картою. Розвиток уяви, усного зв'язного мовлення, логічного мислення при складанні фізико-географічного опису. Розвиток уваги та узагальнення під час заповнення таблиці.
--	--	--	--	--

10	29	Євразія Євразія – найбільший материк земної кулі. Географічне положення, контури берегів. Розташування на материку двох частин світу. Європа. Положення на карті. Океани і моря, найбільші острови та півострови. Особливості рельєфу. Загальні риси клімату. Води суходолу: річки, озера. Своєрідність рослинного та тваринного світу. Населення. Культура та побут народів Європи. Країни Західної Європи (Франція, Великобританія, Німеччина, Італія, Іспанія, Греція - <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Країни Центральної Європи (Угорщина, Польща, Румунія, Чехія, Австрія, Словачія, Болгарія - <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Країни Східної Європи (Білорусь, Молдова, Росія, країни Балтії – <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Азія. Положення на карті. Океани і моря, найбільші острови та півострови. Особливості рельєфу. Загальні риси клімату. Води суходолу: річки, озера. Своєрідність рослинного та тваринного	Учень/учениця: - <i>визначає</i> за фізичною картою півкуль особливості географічного положення материка Євразія, контури берегів, - <i>складає</i> з опорою на план опис географічного положення Європи, Азії за фізичною картою півкуль; - <i>знає</i> про розташування на материку Євразії двох частин світу – Європи й Азії; назви країн Європи й Азії, що вивчаються, їх положення на материку; - <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає</i> про особливості рельєфу, природних умов Європи, Азії; національний склад населення Європи, Азії, особливості культури та побуту народів Європи, Азії; - <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу Європи, Азії; – <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; – <i>за допомогою вчителя знаходить і показує</i> на картах (фізична карта півкуль, політична карта світу) географічні об'єкти, передбачені програмою, наносить їх назви на контурну карту; <i>*ознайомлений з географічним положенням, контурами берегів Євразії, поділом материка на дві частини світу;</i>	Розвиток зорової пам'яті, просторового сприйняття, мислення в процесі роботи з фізичною картою півкуль. Розвиток самостійності, зорової пам'яті, уваги у процесі нанесення назв географічних об'єктів на контурну карту. Розвиток усного зв'язного мовлення, пам'яті під час складання описів географічних об'єктів за планом. Розвиток просторової уяви, зорової пам'яті в процесі знаходження географічних об'єктів на карті. Збагачення активного словника географічною термінологією. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток абстрактного мислення, пам'яті, монологічного мовлення в ході читання карти. Розвиток здатності до узагальнення й умовиводів. Розвиток відтворюючої та творчої уяви при роботі з географічними картами. Активізація словникового запасу в процесі відтворення назв географічних об'єктів. Розвиток узагальнюючого мислення при складанні таблиць. Розвиток наочно-образного мислення, аналітичного сприймання емоційної сфери дітей, естетичних почуттів у
----	----	--	--	---

	світу. Населення. Культура та побут народів Азії. Країни Південно-західної Азії (Грузія, Вірменія, Азербайджан, Туреччина, Іран – <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Країни Центральної Азії (Казахстан, Узбекистан, Туркменія, Таджикистан, Киргизстан – <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Країни Південної та Східної Азії (Китай, Японія, Індія, Корея, Монголія – <i>за вибором вчителя</i>). Географічне положення. Основне населення. Столиці. Великі міста. Практичні роботи 1. Проведення на контурній карті умовної межі між Європою та Азією. 2. Позначення на контурній карті (за вибором вчителя): • морів (Північне, Балтійське, Середземне, Чорне, Норвезьке, Баренцове, Біле, Жовте, Східнокитайське, Японське, Південнокитайське, Охотське); • островів (Британські, Ісландія, Курильські, Сахалін, Японські); півострови (Скандинавський, Балканський, Кримський, Апеннінський, Піренейський, Камчатка, Аравійський, Індостан,	* має уявлення про особливості рельєфу, природних умов Європи, Азії; основне населення та країни; * за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу Європи, Азії; * за допомогою вчителя знаходить фізичній карті півкуль материк, частини світу Європа, Азія; на політичній карті держави, що вивчаються (за вибором вчителя).	процесі роботи з ілюстративним матеріалом. Розвиток та збагачення загальнокультурного досвіду. Розширення світогляду під час ознайомлення з країнами материка. Розвиток пізнавального інтересу, емоційно-ціннісного ставлення до природних і суспільних явищ навколишнього світу.
--	---	---	---

		Індокитай, Корея); гір (Балкани, Альпи, Кавказ, Уральські, Памір, Тянь – Шань, Гімалаї); • рівнин (Східноєвропейська, Західно – Сибірська, Велика Китайська); • річок (Волга, Дніпро, Дунай, Дон, Вісла, Ельба, Об, Єнісей, Лена, Хуанхе, Янцзи, Інд, Ганг); • озер (Байкал, Каспійське); • пустель (Гоби, Каракум, Кизилкум); • назв вивчених держав Євразії. 3. Фронтальна та індивідуальна робота по заповненню таблиць (систематизація навчального матеріалу). 4. Складання описів географічних об'єктів за планом (на основі ілюстрації, тексту підручника, картографічних зображень).		
--	--	---	--	--

Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року:

- знає елементарні відомості про Всесвіт, Сонце як найближчу до Землі зірку та його значення для життя на Землі;
- знає відомості про Землю як планету, Місяць як супутник Землі;
- має уявлення про затемнення Сонця і Місяця;
- пояснює причини зміни дня і ночі, зміни пір року;
- розповідає про значення запусків у космос штучних супутників та польотів людей на космічних кораблях;
- знає про мету вивчення географії материків і океанів, розташування материків і океанів на глобусі та фізичній карті півкуль;
- називає материки, океани;
- знаходить і показує материки, океани на фізичній карті півкуль;
- відрізняє материк від частини світу;
- визначає за фізичною картою півкуль особливості географічного положення, контури берегів материків;
- називає типових представників рослинного і тваринного світу материків;
- складає елементарні описи природних умов материків, географічних об'єктів за типовим планом на основі карти й ілюстрацій;
- працює з картами атласу та контурними картами;
- знаходить на політичній карті світу держави, що вивчались.

***Орієнтовні показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- має уявлення про Всесвіт, планети, супутники планет, Сонце;
- має уявлення про значення Сонця для життя на Землі;
- має уявлення про Землю як планету, Місяць як супутник Землі;
- має уявлення про причини зміни дня і ночі, пір року.
- за запитаннями вчителя визначає, що вивчає географія материків і океанів;
- має уявлення про географічне положення океанів;
- має уявлення про господарське значення океанів, судноплавство;
- за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль океани;
- має уявлення про географічне положення материків;
- має уявлення про особливості природних умов материків;
- за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу материків;
- за допомогою вчителя знаходить на фізичній карті півкуль материків, частину світу Європа.

9 – й клас

(68 год., 2 год. на тиждень)

№	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	3	4	5
1	2	Вступ Предмет географії України. Роль і місце України серед інших держав. Походження назви «Україна». Державні символи України.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про загальну мету вивчення курсу географії України; походження назви “Україна” та державної символіки України; - <i>відрізняє</i> державні символи України від символів інших держав; *за запитанням вчителя визначає, що вивчає географія України; *ознайомлений з походженням назви “Україна”; *за запитаннями вчителя розповідає про державні символи України.	Формування мотиваційної основи вивчення курсу. Розвиток національної свідомості. Розвиток пам’яті, мисленнєвих процесів. Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до вивчення курсу.

Розділ 1. Географічний простір України				
2	2	Географічне положення України Географічне положення України. Державні кордони, розміри території, Значення географічного положення для розвитку господарства і життя людей. Практичні роботи 1. Позначення на контурній карті кордонів України і її столиці, назв сусідніх держав. 2. Визначення на карті України кордонів своєї області.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення України, столицю України; - <i>з опорою на карту називає</i> країни, з якими межує Україна; - <i>з опорою на план складає опис</i> географічного положення країни за фізичною картою; – <i>розповідає</i> про значення географічного положення для розвитку господарства і життя людей; - <i>знаходить і показує</i> на політичній карті світу Україну, морські і сухопутні кордони України, столицю України; - <i>порівнює</i> розміри території України з розмірами інших держав; *ознайомлений з географічним положенням України, її сухопутними й морськими кордонами; *знає назву столиці України; *має уявлення про значення географічного положення України для розвитку господарства і життя людей; *за допомогою вчителя знаходить на політичній карті світу Україну, її столицю.	Розвиток уваги, образної пам'яті, операції аналізу та синтезу. Розвиток логічного мислення при порівнянні території України з іншими державами. Розвиток самостійності, зорової пам'яті, уваги в процесі роботи з контурною картою.
Розділ 2. Загальна характеристика природи України				
3	3	Рельєф і корисні копалини Головні риси рельєфу України. Форми поверхні України: низовини, височини, гори. Яри, їх вплив на	Учень/учениця: - <i>знає</i> про основні форми поверхні України;	Розвиток абстрактного мислення, просторового уявлення, пам'яті монологічного мовлення при читанні карти.

		землеробство та будівництво. Заходи боротьби з ярами. Корисні копалини, розташування родовищ корисних копалин на території України. Сейсмічні явища на території України. Екологічні проблеми. Практичні роботи 1. Визначення на фізичній карті України основних форм поверхні країни. 2. Нанесення на контурну карту назв низовин, височин і гір на території України (за вибором вчителя). 3. Визначення розміщення корисних копалин своєї області.	- <i>знаходить і показує на фізичній карті України гори, височини, низовини, що вивчаються, наносить їх назви на контурну карту.</i> - <i>називає групи корисних копалин за їх використанням у господарстві,</i> – <i>за допомогою вчителя й опорою на картографічну наочність визначає місця найбільших родовищ паливних, рудних, нерудних корисних копалин України;</i> – <i>за запитаннями вчителя розповідає про особливості розташування родовищ корисних копалин; зміни земної поверхні України унаслідок видобування корисних копалин; вплив ярів на землеробство та основні заходи боротьби з ярами;</i> – <i>має уявлення про сейсмічні явища на території України;</i> – <i>складає елементарні словесні описи географічних об'єктів, які вивчаються;</i> <i>*має уявлення про основні форми поверхні країни, основні групи і види корисних копалин України;</i> <i>*ознайомлений із сейсмічними явищами, що відбуваються на території України;</i> <i>*за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал розповідає про яри та основні заходи боротьби з ярами.</i> <i>*за допомогою вчителя розрізняє за умовними кольорами форми земної поверхні України, знаходить Українські</i>	Активізація словникового запасу при оперуванні географічної термінологією. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між об'єктами та явищами природи.
--	--	---	---	--

			Карпати та Кримські гори на фізичній карті України.	
4	2	Кліматичні умови Клімат, фактори його формування.. Кліматичні пояси Вплив клімату на господарську діяльність людини. Сезонні погодні умови. Стихійні атмосферні явища: посуха, суховій, хуртовина, ожеледиця, туман, град, зливовий дощ. Наслідки стихійних явищ для господарства та населення. Прогноз погоди, його значення для господарської діяльності і життя людини. Практичні роботи 1. Складання опису клімату своєї області за планом. 2. Прогнозування погоди за певними ознаками.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про фактори формування клімату України, вплив клімату на господарську діяльність людини; - <i>визначає</i> з опорою на картографічну наочність найбільш зволожені та засушливі території України; - <i>пояснює</i> значення прогнозу погоди для господарської діяльності і життя людини; - <i>називає</i> стихійні атмосферні явища; - <i>розповідає</i> про наслідки стихійних атмосферних явищ для господарства та населення; *ознайомлений з основними факторами формування клімату України; *має уявлення про стихійні атмосферні явища; *за навідним питаннями вчителя розповідає, для чого людині потрібні відомості про погоду та клімат; *за допомогою вчителя й опорою на ілюстративну наочність розповідає про наслідки стихійних атмосферних явищ для господарства та населення.	Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між об'єктами та явищами природи. Розвиток пам'яті, мисленнєвих процесів, зв'язного усного мовлення. Активізація словникового запасу при оперуванні географічної термінологією.
5	5	Поверхневі і підземні води. Моря. Річкові системи та басейни річок. Річки та їх використання. Озера, лимани, ставки, канали. Підземні води. Болота. Особливості їх	Учень/учениця: - <i>знає</i> про особливості географічного положення Чорного, Азовського морів; про особливості розташування внутрішніх вод на території України.	Розвиток просторового мислення, пам'яті, уяви під час складання фізико-географічних описів за картою. Розвиток самостійності, зорової пам'яті, просторового орієнтування в процесі

		розташування. Господарське значення озер, ставків, каналів. Стихійні природні явища, пов'язані з внутрішніми водами. Екологічні проблеми. Особливості Чорного й Азовського морів. Господарське значення. Практичні роботи 1. Визначення на фізичній карті України морів, найбільших річок та озер. 2. Нанесення на контурну карту назв найбільших річок України, морів. 3. На прикладі водойм своєї місцевості (річки або озера) скласти заходи охорони водних джерел.	– <i>розповідає</i> про значення Чорного й Азовського морів, внутрішніх вод для природи й життя людини, використання в господарської діяльності населення України; причини та наслідки забруднення водойм, заходи охорони водних ресурсів; – <i>має уявлення про</i> стихійні природні явища, пов'язані з внутрішніми водами, заходи запобігання наслідкам; – <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між особливостями рельєфу та характером течії річок в Україні; – <i>за допомогою вчителя знаходить та показує</i> на фізичній карті України моря, найбільші річки та озера; наносить їх назви на контурну карту; *має уявлення про особливості морів та внутрішніх вод України, про їх значення в господарської діяльності та житті людини; *ознайомлений зі стихійними природними явищами, пов'язаними з внутрішніми водами, заходами запобігання наслідкам; *за навідними питаннями вчителя розповідає про причини забруднення водойм і заходи щодо їх охорони; *за допомогою вчителя та за умовними позначеннями розрізняє водойми України, знаходить Чорне й Азовське моря, річку Дніпро на фізичній карті України.	знаходження географічних об'єктів на карті, нанесення їх назв на контурну карту. Розвиток пам'яті, активізація словника у процесі відтворення назв географічних об'єктів. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між об'єктами та явищами природи.
--	--	--	--	---

6	2	Ґрунти Умови ґрунтоутворення. Основні типи ґрунтів. Земельні ресурси. Раціональне використання й охорона ґрунтів. Заходи меліорації для поліпшення стану ґрунтів.	Учень/учениця: – оперує поняттям «ґрунт»; – <i>знає</i> про умови утворення ґрунту; – <i>називає</i> основні типи ґрунтів України; – <i>визначає</i> з опорою на карту «Ґрунти України» найбільші поширені типи ґрунтів; – <i>розповідає</i> про господарське значення земельних ресурсів, раціональне використання ґрунтів; основні заходи меліорації; *має уявлення про основні типи ґрунтів України, *ознайомлений із заходами меліорації; *за запитанням вчителя розповідає про раціональне використання ґрунтів.	Розвиток логічного мислення під час аналізу впливу діяльності людини на якість ґрунтів; Розвиток пізнавальної активності учнів при визначенні заходів щодо охорони ґрунтів і підвищення їхньої родючості.
7	2	Рослинний і тваринний світ Різноманітність рослинності України. Закономірності поширення. Карта рослинності. Основні лісові райони. Лучні угіддя. Різноманітність тваринного світу. Вплив діяльності людини на зміни рослинного та тваринного світу України. Природоохоронні заходи. Практичні роботи Заповнення таблиць на основі тексту підручника (систематизація навчального матеріалу).	Учень/учениця: – <i>має уявлення</i> про різноманітність рослинного і тваринного світу України; закономірності поширення рослинності на території країни; – <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу України; – <i>складає</i> за планом елементарний словесний опис рослин, тварин (за вибором вчителя); – <i>за навідними питаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між рослинним і тваринним світом, діяльністю людей; – <i>за запитанням вчителя</i> розповідає про вплив діяльності людини на зміни	Розвиток образної пам'яті, уяви, порівняння та узагальнення. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток мотивації природоохоронної поведінки.

			рослинного та тваринного світу України, природоохоронні заходи; *ознайомлений з різноманітністю рослинного і тваринного світу України, впливом діяльності людини на зміни рослинного та тваринного світу, природоохоронними заходами. *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу України.	
8	6	Природні зони України. Природокористування Природні зони: мішаних лісів, лісостепова, степова, гірські області Карпат і Криму. Розташування природних зон на території України, межі і розміри, характерні риси природних умов і ресурсів. Вплив на природу господарської діяльності людини. Основні екологічні проблеми України. Природозахисне законодавство. Природоохоронні території та об'єкти України. Практичні роботи 1. Робота з картою природних зон України і фізичною картою України. 2. Позначення на контурній карті меж природних зон. 3. Складання опису природної зони за планом.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про фізико-географічне розташування природних зон на території України; – <i>називає</i> природні зони України; – <i>знаходить і показує межі</i> природних зон України на карті природних зон; – <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає</i> про особливості поверхні, природних умов і ресурсів природної зони, що вивчається; вплив господарської діяльності людини на природу, основні екологічні проблеми України; – <i>має уявлення</i> про природозахисне законодавство, природоохоронні об'єкти та території України; – <i>пояснює</i> причини створення заповідних територій;	Розвиток образної пам'яті, просторового мислення, уяви під час роботи з картою природних зон України і фізичною картою України. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між кліматом, рослинним і тваринним світом. Розвиток усного монологічного мовлення на основі карт і картин під час складання описів географічних об'єктів, природних зон України. Розвиток активного словника учнів, збагачення новими визначеннями і поняттями. Розвиток логічного мислення при складанні плану природоохоронних заходів. Активізація пізнавальної діяльності учнів при складанні схем зв'язків між компонентами природного комплексу.

		4. Робота по заповненню порівняльних таблиць.	– за допомогою вчителя й опорою на карту визначає природоохоронні території та об'єкти природних комплексів; – усвідомлює необхідність бережного відношення до природи; *ознайомлений з розташуванням природних зон на території України, природоохоронним законодавством; *має уявлення про особливості поверхні, природних умов і ресурсів природних зон України; *за допомогою вчителя знаходить і показує межі природних зон України на карті; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного та тваринного світу природної зони, що вивчається.	Розвиток екологічної культури.
Розділ 3. Населення України				
9	2	Загальна характеристика й рух населення Чисельність населення України, її зміни. Густота населення, її територіальні відмінності. Міське і сільське населення. Природний і механічний рух населення. Практичні роботи Нанесення на контурну карту назв міст-мільйонників.	– розкриває зміст понять «населення», «міграція», «міста-мільйонники». – розрізняє поняття «міське» та «сільське» населення; – знає загальну кількість населення України, види руху населення, види міграцій; – з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає найбільш густонаселені території України; – знаходить та показує на карті міста-мільйонники та наносить їх назви на контурну карту;	Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розширення та активізація словникового запасу. Розвиток самостійності, зорової пам'яті, уваги в процесі роботи з контурною картою.

			– за запитаннями вчителя пояснює причини нерівномірного розміщення населення, його механічного руху; *ознайомлений з поняттями «населення», «міграція», «міське» та «сільське» населення; «міста-мільйонники»; *має уявлення про загальну кількість населення України, види руху населення.	
10	2	Національний склад населення й трудові ресурси України Етнічний склад населення України та окремих регіонів. Державна мова. Духовна культура українського народу. Поняття «трудові ресурси». Сфери трудової діяльності та зайнятість населення. Практичні роботи 1. Складання розповіді про культурні традиції українців.	– має уявлення про етнічний склад населення України та окремих регіонів; – <i>знає</i>, яка мова в Україні є державною; – <i>розкриває</i> зміст понять «трудові ресурси», «безробіття»; – <i>називає</i> сфери трудової діяльності населення України; – <i>розповідає</i> про особливості культурних традицій українського народу, зайнятість населення України; *ознайомлений з етнічним складом населення України та окремих регіонів, поняттями «трудові ресурси», «безробіття»; *має уявлення про сфери трудової діяльності населення України, особливості культурних традицій українського народу.	Розвиток національної самосвідомості. Розширення світогляду учнів під час ознайомлення з культурними традиціями українців. Розвиток пізнавального інтересу до соціальних явищ.
Розділ 4. Господарство України				
11	2	Структура господарського комплексу України. Поняття про господарство. Структура господарства. Галузі господарства. Ресурси, що визначають	– <i>розкриває</i> зміст поняття «господарство країни»; – <i>знає</i> структуру господарства України, відмінності між виробничою і невиробничою сферами господарства,	Розвиток узагальнення, оперативної пам'яті, логічного мислення. Активізація пізнавальної діяльності учнів в процесі встановлення зв'язків між галузями промисловості.

		розвиток господарства. Структура міжгалузевих промислових комплексів України. Практичні роботи 1. Робота зі схемою галузевої структури господарства.	– за допомогою схеми називає галузі виробничої і невиробничої сфери господарства країни, основні міжгалузеві промислові комплекси; – за допомогою вчителя визначає, які ресурси є передумовами розвитку господарства України; *ознайомлений зі змістом поняття «господарство країни», структурою господарства України, основними міжгалузевими комплексами. *має уявлення про галузі господарства.	
12	4	Паливно – енергетичний комплекс Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу, значення паливної промисловості та електроенергетики для розвитку господарства країни. Вугільна промисловість. Способи видобування вугілля. Райони видобування вугілля. Нафтова та газова промисловість. Основні райони видобування та переробки нафти та газу. Використання нафти і природного газу у господарстві. Електроенергетика, її склад. Типи електростанцій. Потужні ЛЕП. Вплив виробництва палива та електроенергії на довкілля. Практичні роботи Позначення на контурній карті основних родовищ кам'яного і бурого вугілля, найбільших теплових, гідравлічних і атомних електростанцій.	Учень/учениця: – знає про складові паливно-енергетичного комплексу, його значення для розвитку господарства; – називає способи видобування вугілля, газу, нафти, основні райони видобування паливних корисних копалин; типи електростанцій; – з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає нафто - газonosні області, основні родовища кам'яного й бурого вугілля; – за запитанням вчителя розповідає про екологічні проблеми, що пов'язані виробництвом палива та електроенергії. – за допомогою вчителя знаходить та показує на карті найбільші електростанції;	Розвиток самостійного мислення під час розв'язання навчально-пізнавальних завдань. Розвиток логічного мислення, пам'яті, просторового орієнтування під час роботи з географічними картами. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Активізація словникового запасу, пам'яті при оперуванні географічними поняттями економічного характеру.

			*ознайомлений зі структурою паливно-енергетичного комплексу, районами видобування паливних корисних копалин; *має уявлення про способи видобування вугілля, нафти, газу; типи електростанцій; *за допомогою вчителя розповідає про значення паливної промисловості та електроенергетики для господарської діяльності країни.	
13	2	Металургійний комплекс Загальна характеристика металургійного комплексу, його значення для розвитку господарства країни. Чорна металургія. Кольорова металургія. Сировинна база, металургійні райони чорної металургії, найбільші підприємства. Екологічні проблеми металургії. Практичні роботи 1. Робота зі схемою зв'язків між великими родовищами корисних копалин і промисловими центрами. 2. Позначення на контурній карті найбільших центрів чорної та кольорової металургії.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про складові металургійного комплексу, його значення для розвитку господарства; – <i>називає</i> райони чорної та кольорової металургії; – <i>з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає</i> на карті міста-центри металургійної промисловості; – <i>за запитанням вчителя розповідає</i> про наслідки впливу на довкілля металургійного виробництва; *ознайомлений із структурою металургійного комплексу, районами чорної та кольорової металургії; *має уявлення про територіальне розміщення найбільших підприємств металургії; *за запитаннями вчителя розповідає про значення металургії для розвитку господарства країни.	Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток уваги, зорової пам'яті, просторового орієнтування в процесі роботи з географічними картами.

14	2	Машинобудівний комплекс Структура комплексу та його значення для розвитку господарства країни. Взаємозв'язки машинобудування з іншими галузями господарства. Особливості розміщення підприємств машинобудування. Географія найважливіших галузей. Практичні роботи 1. Робота зі схемою взаємозв'язків машинобудівного комплексу з іншими галузями господарства. 2. Позначення на контурній карті найбільших центрів машинобудування.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про структуру машинобудівного комплексу, його значення для розвитку господарства України; основні види продукції, яку випускають підприємства; – <i>називає</i> найважливіші галузі машинобудування; – <i>з опорою на схему встановлює</i> взаємозв'язки машинобудування з іншими галузями господарства; – <i>з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає</i> на карті найбільші центри машинобудування; *ознайомлений із структурою машинобудівного комплексу, взаємозв'язками машинобудування з іншими галузями господарства; *має уявлення про основні види продукції, яку випускають підприємства машинобудування; *за запитаннями вчителя розповідає про значення машинобудування для розвитку господарства країни.	Розвиток пізнавальної діяльності під час встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток уваги, зорової пам'яті, просторового орієнтування в процесі роботи з географічними картами.
15	2	Хімічна промисловість Значення хімічної промисловості для розвитку господарства країни. Сировинна база. Види продукції хімічної промисловості. Галузі хімічної промисловості, особливості виробництва хімічної промисловості. Основні райони хімічної промисловості. Вплив хімічного виробництва на довкілля.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про значення хімічної промисловості для розвитку господарства України, продукцію хімічної промисловості, що використовується в побуті; – <i>називає</i> найважливіші галузі хімічної промисловості,	Розвиток пізнавальної активності, логічного мислення в процесі виконання навчально-пізнавальних завдань. Розвиток уяви, пам'яті, просторових уявлень і орієнтації при роботі з географічними картами.

		Практичні роботи 1. Схематичне зображення складових хімічної промисловості. 2. Позначення на контурній карті найбільших центрів хімічного виробництва.	– з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає на карті найбільші центри хімічного виробництва; – за запитаннями вчителя розповідає про наслідки впливу хімічного виробництва на навколишнє середовище; *ознайомлений із галузями хімічної промисловості; *має уявлення про продукцію хімічної промисловості, що використовується в побуті; *за запитаннями вчителя розповідає про значення хімічної промисловості для розвитку господарства країни.	
16	2	Лісова промисловість Значення лісозаготівельної та деревообробної промисловості для господарства України. Галузі лісової промисловості. Географія лісозаготівлі, деревообробної, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості. Екологічні проблеми лісокористування та шляхи їх розв'язання. Практичні роботи Складання плану природоохоронних заходів.	Учень/учениця: – знає про значення лісозаготівельної та деревообробної промисловості в господарстві країни; основні види продукції підприємств деревообробної та лісохімічної промисловості; – називає галузі лісової промисловості, – з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає на карті основні райони лісорозробок у країні, – за запитаннями вчителя розповідає про основні проблеми лісокористування; *ознайомлений із галузями лісової промисловості; *має уявлення про основні види продукції підприємств деревообробної та лісохімічної промисловості;	Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток логічного мислення, зв'язного усного мовлення при складанні плану природоохоронних заходів.

			*за запитаннями вчителя розповідає про значення лісозаготівельної та деревообробної промисловості в господарстві країни.	
17	1	Промисловість будівельних матеріалів Значення промисловості будівельних матеріалів для господарства країни та життєвих потреб людини. Взаємозв'язки промисловості будівельних матеріалів з іншими галузями господарства. Географія промисловості будівельних матеріалів. Практичні роботи Робота зі схемою взаємозв'язків промисловості будівельних матеріалів з іншими галузями господарства.	Учень/учениця: - <i>знає</i> про значення промисловості будівельних матеріалів для господарства країни та життєвих потреб людини; основні види продукції, яку випускає промисловість будівельних матеріалів; – <i>з опорою на схему встановлює</i> взаємозв'язки промисловості будівельних матеріалів з іншими галузями господарства; – <i>з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає</i> на карті найбільші центри промисловості будівельних матеріалів; *ознайомлений із схемою взаємозв'язків промисловості будівельних матеріалів з іншими галузями господарства; *має уявлення про основні види продукції, яку випускає промисловість будівельних матеріалів. *за запитаннями вчителя розповідає про значення промисловості будівельних матеріалів для господарства країни та життєвих потреб людини;	Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток зорової пам'яті, самостійності в процесі роботи з контурною картою.

18	4	Агропромисловий комплекс України Структура агропромислового комплексу. Сільськогосподарські угіддя. Складові сільського господарства. Взаємозв'язки сільського господарства з іншими галузями економіки країни. Галузі сільського господарства. Рослинництво. Значення меліорації. Тваринництво. Значення харчової промисловості у господарстві країни. Продукція харчової промисловості, географія її виробництва в Україні. Практичні роботи Робота зі схемою взаємозв'язків сільського господарства з іншими галузями економіки України.	Учень/учениця: – <i>знає</i> складові сільського господарства, їх відмінності; значення харчової промисловості для життєвих потреб населення країни, основні види продукції харчової промисловості; – <i>з опорою на наочний матеріал називає</i> сільськогосподарські культури, галузі тваринництва України; галузі харчової промисловості; – <i>з опорою на схему встановлює</i> взаємозв'язки сільського господарства з іншими галузями економіки України; – <i>розповідає про</i> особливості розташування підприємств харчової промисловості на території України; *ознайомлений із складовими сільського господарства, їх відмінностями; *має уявлення про сільськогосподарські культури, галузі тваринництва України; про види продукції, яку випускає харчова промисловість. *за запитаннями вчителя розповідає про значення харчової промисловості для життєвих потреб населення країни.	Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток пізнавальної активності в процесі роботи з різними джерелами географічної інформації. Розвиток пам'яті, мисленнєвих процесів, зв'язного усного мовлення. Розвиток узагальнюючого мислення, уваги при складанні схеми.
----	---	--	---	--

19	1	Легка промисловість Значення легкої промисловості у господарстві країни. Продукція легкої промисловості, географія її виробництва в Україні. Практичні роботи Позначення на контурній карті основних центрів розвитку легкої промисловості країни.	Учень/учениця: – <i>знає</i> про значення легкої промисловості для життєвих потреб населення країни, основні види продукції легкої промисловості; – <i>називає</i> галузі легкої промисловості; – <i>з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає</i> на карті найбільші центри розміщення підприємств легкої промисловості; *ознайомлений із галузями легкої промисловості; *має уявлення про основні види продукції легкої промисловості; *за запитаннями вчителя розповідає про значення легкої промисловості для життєвих потреб населення країни.	Розвиток уміння узагальнювати та систематизувати інформацію. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей.
20	3	Транспортний комплекс Роль транспорту в розвитку господарства та житті населення країни. Види транспорту. Транспортні вузли. Сухопутний транспорт. Водний і повітряний транспорт. Географія залізничного, автомобільного, трубопровідного, повітряного, морського і внутрішнього водного транспорту. Внутрішні і міжнародні транспортні зв'язки.	Учень/учениця: – <i>розрізняє</i> поняття «транспортний вузол», «транспортна магістраль»; – <i>знає</i> про роль транспорту в розвитку господарства та житті населення країни, які вантажі перевозяться залізничним, автомобільним, водним, повітряним транспортом, передаються трубопроводами; – <i>називає</i> види транспорту; – <i>за допомогою вчителя знаходить та показує</i> основні залізничні вузли, важливі річкові та морські порти; *ознайомлений з поняттями «транспортний вузол», «транспортна магістраль»;	Активізація словникового запасу, пам'яті при оперуванні географічною термінологією. Розвиток зв'язного усного монологічного мовлення, уяви, пам'яті. Розвиток просторового мислення під час роботи з картою. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей.

		Практичні роботи 1. Визначення за картою основних залізничних вузлів, важливих річкових та морських портів. 2. «Подорож» за картою основними транспортними магістралями України.	*має уявлення про сучасні види транспорту; *за наочним матеріалом називає основні види транспорту; *за запитаннями вчителя розповідає про роль транспорту в розвитку господарства та житті населення країни.	
21	1	Соціальна сфера Значення сфери послуг у житті населення країни. Структура сфери послуг. Рекреаційні заклади. Туристичні центри, курорти України.	– <i>знає</i> про значення сфери послуг у житті населення країни; – <i>розкриває</i> зміст поняття «рекреація»; – <i>називає</i>, які підприємства обслуговування належать до сфери послуг; – <i>з опорою на інструкції вчителя та картографічну наочність визначає</i> на карті найбільші туристичні центри, курорти України; *ознайомлений із структурою сфери послуг; *за запитаннями вчителя розповідає про значення сфери послуг у житті населення країни.	Розвиток пізнавального інтересу до об'єктів соціальної сфери. Розширення кругозору.
22	16	Географія своєї області Положення на карті, кордони. Історія утворення області. Основні форми поверхні. Корисні копалини. Клімат (на основі власних спостережень, аналізу календарів погоди). Водойми області, їх господарське використання. Рослинний та тваринний світ. Екологічні проблеми, охорона природи. Населення, його національний склад. Промисловість, її	Учень/учениця: – <i>знає</i> про особливості положення на карті своєї області, кількість і національний склад населення, обласний центр, своє місто чи селище; – <i>складає</i> за картою й опорою на план опис географічного положення своєї області; – <i>з опорою на картографічну і ілюстративну наочність розповідає</i> про особливості рельєфу, корисні копалини,	Розвиток національної самосвідомості. Розвиток мисленнєвих процесів, просторового уявлення, пам'яті під час визначення географічного положення області по карті. Активізація словника та розвиток зв'язного усного монологічного мовлення під час складання описів-характеристик географічних об'єктів і явищ.

	провідні галузі. Особливості природних умов для розвитку сільського господарства. Рослинництво та тваринництво, їх спеціалізація. Транспорт. Умовні позначення шляхів сполучення (автошляхів, залізних доріг) на карті області. Перспективи розвитку своєї області. Обласний центр, великі міста, населений пункт, де живуть і навчаються учні. Екскурсії до місцевих водойм, місць добування та переробки корисних копалин, на промислове чи сільськогосподарське підприємство для ознайомлення з трудовою діяльністю населення.	кліматичні умови, водойми своєї області; особливості розвитку промисловості та сільського господарства своєї області; – <i>за запитаннями вчителя встановлює</i> причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинним і тваринним світом; – <i>називає</i> типових представників рослинного і тваринного світу своєї області; – <i>усвідомлює</i> необхідність бережного відношення до природи своєї області, виконання правил природоохоронної поведінки; – <i>знаходить і показує</i> на карті сусідні області (країни), обласний центр, найбільші водойми, центри промисловості, транспортні вузли; *ознайомлений з особливостями положення на карті області, із національним складом населення, особливості розвитку промисловості та сільського господарства; *має уявлення про основні форми поверхні, корисні копалини, водойми своєї області; *за допомогою вчителя й опорою на наочний матеріал називає типових представників рослинного і тваринного світу своєї області; *з опорою на інструкцію вчителя знаходить та показує на карті обласний центр.	Розвиток пам'яті у процесі відтворення назв географічних об'єктів. Розвиток мисленнєвих процесів на основі диференціації та інтеграції ознак географічних об'єктів, систематизації інформаційного матеріалу. Розвиток зорової пам'яті, просторового орієнтування під час роботи з картою. Розвиток уяви, логічного мислення, пам'яті при аналізі календаря погоди. Розвиток емоційної сфери дітей, естетичних почуттів під час роботи з краєзнавчим матеріалом. Розвиток самостійності при вирішенні навчально-пізнавальних завдань. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків і залежностей. Розвиток здатності до узагальнення та умовиводів. Розвиток самосвідомості учнів при визначенні життєвих планів. Розвиток аналітичного сприймання, розширення кругозору в процесі спостережень під час екскурсії. Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до природи та господарської діяльності населення своєї області. Розвиток екологічної культури.
--	---	---	---

Орієнтовні досягнення учнів на кінець навчального року:

- знає про загальну мету вивчення географії України;

- знає державні символи України;
- знає особливості географічного положення України;
- знаходить і показує на політичній карті світу Україну, морські і сухопутні кордони України; столицю України;
- знаходить і показує на карті України свою область, обласний центр;
- називає основні форми поверхні, корисні копалини та водойми України;
- називає типових представників рослинного та тваринного світу України;
- знає назви природних зон України;
- знає загальну кількість населення України,
- знає про національний склад населення України та своєї області;
- володіє відомостями про особливості культурних традицій українського народу,
- знає про структуру господарства України, галузі господарства, їх взаємозв'язок;
- складає елементарні характеристики розвитку промисловості та сільського господарства України;
- знає види сучасного транспорту України;
- знає географічне положення своєї області;
- надає елементарну фізико-географічну характеристику своєї області;
- працює з картами атласу та контурними картами.

***Орієнтовні показники сформованості життєвої компетентності учнів на кінець року:**

- за навідними питаннями визначає, що вивчає географія України;
- розпізнає державні символи України;
- має уявлення про особливості географічного положення України;
- знаходить і показує на політичній карті світу Україну, столицю України;
- знаходить і показує на карті України свою область;
- розрізняє основні форми поверхні, корисні копалини та водойми України;
- має уявлення про різноманітність рослин і тварин України;
- знає загальну кількість населення України,
- має уявлення про національний склад населення України;
- має уявлення про культурні традиції українського народу,
- має уявлення про основні галузі промисловості та сільського господарства України;
- розрізняє види сучасного транспорту України;
- має уявлення про географічне положення своєї області.